

ALİYA

Büyük Hakikatlerin Sadeliği

Cumhuriyet'in 100. yılında birtakım etkinlikler düzenleniyor, tarihten felsefeye, sosyal bilimlerden sanata, ideolojilerden dış politikaya farklı alanların muhasebesi yapılıyor. Diğer taraftan daha bestelenir bestelenmez eskidiği göz ardı edilerek marşlar yazılıyor fakat hiçbiri aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'na bir ağıt olan "İstiklal Marşı" seviyesine ve etkisine ulaşmıyor. Ekranlardan futbol kulüplerine, siyasetçilerden ayrıcalıklı sanat taifesine hemen herkes pop-Kemalist istikamette akan nehre malzeme taşıdı. Bunlar oldu, sık sık hâlâ oluyor ve muhtemelen sene sonuna kadar artarak devam edecek. 14 Mayıs 2023'te yapılan seçimler öncesinden başlayan ve akabinde devam eden bir asırlık Cumhuriyet değerlendirmeleri entelektüel mahfillerde de çok farklılık arz etmiyor. Öz dayanak prensibine yabancı birtakım nakışlarla süslü muhasebe anlatılarının girizgâhı bile pozitivist bir filozofa, ardından da "cinsel yönelimlere" selam gönderilerek yazılıyor çünkü. Hiç değilse muhasebe teklif edenlerin böylesi esas meselelere dikkat etmeleri, vadettikleri muhasebe derslerine çalışmalarını gerekirdi öncelikle. Merhum Necip Fazıl'ın Cumhuriyet'in 50. yılı vesilesiyle yazdıklarının hatırlamanın tam yeridir: "Acıklı manzara... Benzeri görülmedik derecede acıklı..."

Esasında Türkiye'de *istiklal* ve *istikbal* perspektifli bir *muhasebe* yeni bir anlamlandırmayı yansıtacak tarihyazımı tasavvuruyla doğrudan bağlantılıdır. Mesela Lozan'a ilişkin "Zafer mi, hezimet mi?" gibi yakın tarihin belki en çok tartışılan fakat çok da anlamlı olmayan indirgemeci karşıtlıklarının artık aşılabilmesi gerekir. Aynı zamanda övgü ve basit eleştirilerin ve dolayısıyla da böylesi bir ortama süreklilik sağlayıp değerlendirmeleri sansürleyen *hegemonyanın* da... Türkiye'deki krizi sadece bir partiye yüklemeye kolaycılığın kapılmadan bir zamanların hararetli post-Kemalizm diskurunun zıddını tahkim etmeden yaşananların yeniden gözden geçirilmesi gerektiği çok açık.

Ne yazık ki imparatorluktan Cumhuriyet'e geçiş dönemini uzun zaman post-Kemalist zaviyeden ele alanlar günümüzde hemen her şeyi *etnisite* ve diğer müfsit temayüllerin tesiri altında yeniden değerlendirdiklerini ve bir çıkış yolu bulacaklarını sanıyorlar. Kimlik çalışmalarına önemli katkılar sunan inişli çıkışlı post-Kemalist yaklaşımlar Türkiye'de "Demokratikleşme tabii olarak İslâm'ı öne çıkarır!" anlayışını güçlendirmekten duydukları rahatsızlıkla şimdilerde güya geçmişle yüzleşirken Cumhuriyet tarihinin tüm menfi olaylarını âdeta bir "Müslümanlık laneti" üzerinden açıklayarak hatalı tarih okumalarını sürdürmektedirler. 12 Eylül rejimi ile sınırlamayı tercih ettikleri "Türk-İslâm sentezi" siyasetinin daha ziyade Türk tarih tezinin, dolayısıyla Kemalist ideolojinin kuvvetli bir parçası olarak ortaya çıktığını, dahası Cumhuriyet ideolojisinin Batı tipi bir din-devlet ayrılığını seçmediğinin de ayırına varamıyorlar bir türlü. Bununla beraber Türkiye'de kimliklerin önce İslâm'ı, sonra diğer aidiyet bağlarını öne sürmeleri, *müştereklerimizi* artıracak, ayrılıklarımızı azaltacaktır. Bunun için Cumhuriyet tarihinin ikinci yüzyılında sağduyulu ve kapsamlı yeni değerlendirmelere ihtiyaç vardır.

Şüphesiz istiklalın vurgusu *şimdiye*, *istikbal*inki *geleceğe*dir. Ancak bu gelecek, kaynağını ve dinamizmini geçmişten alır. *Biz* *kimiz*, sorusunun cevabı kimlik de bu projeksiyona dayanır. İstikbal, bir toplumun dünden bugüne taşıya geldiği tarihsel misyonun bir uzantısıdır. Mevcudu destekleyen, geleceğe ışık tutan bir tarihsel misyonu bulunmayan toplumlar köksüzdürler, birleştiricisi olmayan bir kalabalıktırlar. Sosyolojide böylesi insan birlikteliğine halk deniyor. Halk, bir inanç birlikteliği olan millete karşılık yalnızca refah peşinde koşan, kısaca bir tarihsel misyona sahip olmayan insan topluluğudur.

İnsanın hem şimdiye hem de geçmişe bakarken kaybolmaması, göremedikleri arasında şaşkınlığa düşmemesi "yoldaki işaret" ve "işaretçilere" dikkat etmesiyle mümkün. Böylesi bir yüzyıl dönümünde 20. yüzyılın son on yılında kendisinden en çok bahsedilen liderlerden rahmetli Aliya İzzetbegoviç'i vefatının 20'nci seneidevriyesinde düşüncelerinden bir kesitle anmak istedik. Çünkü o, *anlam arayışından* başlayarak insana dair pek çok mesele üzerine düşünen Müslüman bir *mütefekkir*, baskılara boyun eğmeyen bir *mücadeleci*, halkının istiklal savaşına öncülük eden bir *lider*, ülkesinin, İslâm dünyasının ve dünyanın geleceğine kafa yormuş bir *bilge*dir.

Entelektüel hayatının ilk yıllarından itibaren İslâm âlemi tahayyülünü merkeze alan Aliya 20. yüzyıldaki İslâmcılık düşüncesinin en önemli kilometre taşlarından biridir dense abartılı olmaz. Bu yüzden "Aliya'yı okurken," der merhum Âkif Emre, "maddi şartların tüm olumsuzluklarına rağmen fikri ve ahlaki açıdan zengin bir bilge liderin tarihi nasıl yeniden kurabileceğine tanıklık ediyorsunuz." diye de devam eder. Mayıs 1994'te Mekke'deki konuşmasında Aliya hac vesilesiyle *hatırlamanın* değerine dikkat çeker. Hatırlamaya milletlerin niteliğini tayin sürecinde de olağanüstü derecede önemli bir işlev yükleyen Aliya, "Önemli meseleleri hatırlayan milletler; tarihe sahip olurlar [...] Kendi devletimizi istiyoruz, çünkü devletsiz bir millet evsiz bir aileye benzer. Allah devleti olmayan bir halka mensup olmayı yasaklamıştır. Bizler, Allah'ın izniyle [...] bizi tüm rüzgârlardan ve fırtınalardan koruyacak bir yuvaya sahip olmaya kararlıyız." diyor. Çok farklı bir iklimde ve kontekste dile getirilse de kendimiz ve geçmişimiz üzerine daha dikkatli düşünmemizi mümkün kılacak bir tefekkür zemini olabilir yukarıdaki cümleler.

Aliya, ihramın her insanın kökeninin aynı erkek ve kadına ulaştığı hakikatinin unutulmaması ve herkesin denk olduğunun zihinde tutulması için giyildiğini söyleyerek insanın en yalın hâlini *hatırlatmayı* tercih eder. Hakikaten bu, insanlığın eşitlik konusundaki ulaşılmaması imkânsız düşüdüdür. Hac ve ihramın pek çok anlamından birinin insanın Allah'ın huzurunda yalnızca iyi ve kötü amelleriyle kalacağına düşünülmesi olduğunu belirttikten sonra ise şöyle devam ediyor: "İnançsız olduğunca sade ve anlaşılması kolaydır. Tüm *büyük hakikatler* sade ve tüm insanlar için makuldür. Onları anlamak için ne çok okumaya ne de eğitime ihtiyaç vardır. Sadece temiz bir kalp ve düzgün bir zihin yeterlidir."

Herhâlde yukarıdaki satırlar bir lider ve düşünür olarak Aliya'nın portresi çizilmek istendiğinde mutlaka hatırlanması gereken pasajlardandır. Kendisini İslâmî bütünün/ümmetin sorumlu bir üyesi olarak gören Aliya asla salt Bosnalı lider sıfatına sığdırılacak bir şahsiyet değildi. Yaşadığı asrın bütün Müslüman bünyelerinden haberli, bünyenin marazlarını teşhiste son derece hazık bir hekimdi. Ona göre "insanlık muafiyet değil mükellefiyet" demektir. Bu yüzden Kur'an, bizlere imtihan ve meşakkatlerin, insanları ve milletleri güçlü kıldığını öğretir. Keza sıkıntıların sonrasında bir ferahlığın geldiğini de... Hâsılı istiklal mücadelemiz tamam, ama *istikbal* ile ilgili sorunlarımız her hâliyle çözülebilmemiş değildir. Bunun için *yeniden doğuşun* problemlerini aşmayı sağlayabilecek mükellefiyet esaslı bir *yeniden mücadeleye* ihtiyaç var. Çünkü "Bize düşen çalışmak ve mücadeleyi sürdürmek, bunu en iyi biçimde yapmak. Tarihi ise Allah yönlendirecektir."

Yeni sayımızda buluşmak temennisiyle...